

UDC 130.2:7.036

PHILOSOPHICAL DISCOURSE IN CONTEMPORARY ART

ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

Bilan T.O. / Білан Т.О.

с.р.с., аs.рrof. / к.філос.н., доц.

ORCID: 0000-0002-7816-4481

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,
24 Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, 82100

Анотація. Здійснення філософського дискурсу сучасного мистецтва розкриває суть понять «філософський дискурс» та «мистецтво»; з'ясовує чинники його розвитку та тенденції становлення; обґрунтовує явище інтелектуалізму в зарубіжному та українському мистецтві як художньо-стильову особливість його розвитку, ціннісного сприйняття та інтерпретації. У статті зазначено, що інтелектуалізм сучасного мистецтва у системі комунікативних зв'язків – це не просто ерудиція, а висока культура, яка передбачає обізнаність із найскладнішими морально-етичними, науковими, світоглядно-мистецькими проблемами часу та їх художнє, філософське осмислення.

Ключові слова: дискурс, інтелектуалізм, образна мова мистецтва, мистецтво, сучасність.

Abstract. The act of philosophical discourse in contemporary art reveals the essence of the concepts of «philosophical discourse» and «art»; identifies the factors of its development and trends in its formation; substantiates the phenomenon of intellectualism in foreign and Ukrainian art as an artistic and stylistic feature of its development, value perception and interpretation. The article states that intellectualism in contemporary art in the system of communicative relations is not just erudition, but high culture, which presupposes awareness of the most complex moral, ethical, scientific, worldview and artistic problems of the time and their artistic and philosophical understanding.

Keywords: discourse, intellectualism, figurative language of art, art, modernity.

Вступ.

Актуальність дослідження філософського дискурсу сучасного мистецтва визначена існуючими суперечностями між глобальними техногенними проблемами людства та життєво необхідними інтересами, потребами та цінностями сучасної людини; між пізнавально-виховним, розвивальним потенціалом мистецтва та недостатнім філософським аналізом образної мови сучасного мистецтва. Стан розробленості проблеми у єдності виявляє декілька рівнів українських та зарубіжних досліджень у минулому і сьогоденні, зокрема культурологічний, що дозволяє вести мову про філософський дискурс сучасного мистецтва як складової національної, культурно-духовної практики та форми суспільної свідомості, специфічної сфери суспільного життя, у якій відбувається духовна, культуротворча діяльність людини та спільноти, самовияв її світоглядних, ментальних, ціннісних настанов: «мистецтво, як і культура

загалом, поза національним не існує. Воно невіддільне ні в своїй предметності, ні в своїй суб'єктності від контексту національної культури. У різних жанрах літератури, образотворчості, музики та інших видах мистецтва відбувається об'єктивація певної системи національних цінностей» [1, с. 3].

Основний текст.

Контекст сучасного філософського дискурсу сучасного мистецтва визначений різними напрямками філософії в Україні та світі, які орієнтують на розуміння художньо-образної мови зарубіжного та українського мистецтва. Відомо, що емоційно-чуттєвий досвід є основою морального, пізнавального, художньо-естетичного, оскільки все, що існує у світі, може стати об'єктом емоційного відношення, тобто у переживанні/співпереживанні оцінюватися людиною як добро чи зло, краса чи потворність, можливе чи неприпустиме, істинне чи хибне тощо. Художньо-естетичний досвід людини, що відображений у сучасному мистецтві, формує здатність сприймати та розуміти прекрасне, вміння розпізнавати та користуватися різноманітними художньо-образними засобами у повсякденному житті, у творчості, професійній діяльності. Таким чином, людське буття є основою мистецтва як художньо-естетичного досвіду людини, в основі якого знаходяться осмислені душевно-емоційні акти, що породжують цінності як результат взаємодії буття природи, особистості і культури. Сучасне мистецтво є специфічною сферою суспільного життя, у якій відбувається духовна, культурна діяльність, що має універсальний, глобальний вплив на індивідуалізацію людини, її розвиток як гуманістично-творчої особистості. Мистецтво як знаково-семіотична галузь культури, як комунікація, у якій повідомленням постає вербальний чи невербальний текст, а основним засобом – художній образ, що будь-якій конкретності надає універсального характеру. Соціально-естетичний потенціал творів мистецтва, багатозначність їхнього художнього змісту визначає значимість, рівень впливу сучасного мистецтва на людину, оскільки «естетичне» безмежне у «художньому», є його змістом і виміром. Художнє (художність) як форма естетичного, специфічна властивість творів мистецтва є здатністю митця (автора, виконавця)

висловлювати думки і почуття, взагалі відтворювати дійсність в образній формі. Причому, головною ознакою художності постає відповідність форми мистецького твору – змістові. На змістовне наповнення сучасного мистецтва впливають наукові відкриття та технічні здобутки в різних галузях, завдяки яким сучасний період розвитку культури, мистецтва називаємо «постіндустріальним», «інформаційним». За різними визначеннями, зокрема Клауса Шваба, сучасний світ увійшов у фазу Четвертої промислової революції, гуманітарними небезпеками якої є: нерівний поділ результатів від технологічних досягнень і загроза масового безробіття; ерозія глобального управління; потенціал зловживання робототехнікою, генною інженерією і кібер-зброєю; порушення роботи багатьох усталених виробництв [3]. Філософський дискурс сучасного мистецтва виражається в таких чинниках: тип культури; світогляд суб'єкта культури та його ментальність, що в історичному розвитку формують ідею спільноти як мету (усвідомлення своїх потреб і запитів, а також бачення шляхів їх задоволення); наявність чи відсутність в спільноті національної еліти, яка об'єктивує національну ідею у різних формах суспільної свідомості, мистецтві зокрема; події етнічної історії, серед яких у різні періоди основним є фактор державності чи колоніальної залежності; рівень соціально-економічного розвитку, добробуту, суспільної злагоди, єдності. Названі чинники в процесі розвитку сучасного мистецтва в причинно-наслідкових, суб'єкт-об'єктних, часо-просторових характеристиках і зв'язках обумовили низку явищ: зв'язок народної традиції (фольклорної, декоративно-ужиткового мистецтва, обрядової творчості) та її використання в професійних мистецьких художньо-стилістичних інноваціях (адаптування до певного стилю, моди, попиту ринку, потреб поп-культури, смаків, запитів і можливостей реципієнта/споживача тощо); сакральні мотиви у змісті і формі артефактів художньо-образної мови сучасного мистецтва. Тенденціями сучасної культури є розвиток класичних традицій реалізму в мистецтві і, водночас, удосконалення і пошук нових форм і засобів художньо-естетичної виразності, відсутність єдиного мистецького стилю і, водночас, панування цілого ряду течій; робота митця на конкретну аудиторію (з

високим чи з низьким рівнем освіченості, естетично-емоційної культури тощо), зв'язок мистецтва з політикою та ідеологією, інтелектуалізація і, водночас, масовізація творів мистецтва, постійне оновлення в пошуках засобів художньої виразності; поява нових видів, жанрів мистецтва (особливо у сфері кіно і телебачення, реклами, дизайну), що роблять значний вплив на свідомість людини та маси. На засадах філософського дискурсу сучасного мистецтва розглянемо інтелектуалізм як стильову особливість зарубіжної та української культури, що допоможе прослідкувати вплив політичних та культурних чинників на її розвиток як культурно-духовної практики і форми суспільної свідомості, визначити роль і значення у житті спільноти. Надзвичайно важливим методологічним інструментарієм вивчення та засвоєння сучасного мистецтва є метод герменевтичного аналізу, застосування якого дозволить пізнати явні та приховані інтелектуалізовані смисли у сучасних мистецьких взірцях, адже єдність художніх і філософських ознак є основою для інтелектуалізму як мистецького явища. Тенденція інтелектуалізації мистецтва має глибоке коріння в самій дійсності: ускладнення і прискорення історичного процесу, загроза самому існуванню людства і всього живого на планеті, досягнення науково-технічного прогресу, які щораз змінюють наші уявлення про структуру всесвіту, про природу фізичних явищ, про людину і космос. Вплив мистецтва на суспільство є значним, оскільки воно накопичує певні цінності, ідеї, ідеали, уявлення і через художньо-образний зміст твору навіює їх людині, суспільству [2, с.65].

Реальний процес інтелектуалізації та раціоналізації людського життя знаходить своє відображення у мистецтві – це такий спосіб художнього мислення, який має особливі цілі (філософсько-концептуальний аналіз метафізичних проблем буття, аналіз стану світу), особливу активність художньої думки у ставленні і сприйнятті життєвого матеріалу (підвищення ролі суб'єктивної засади, примат думки над фактом), особливу форму і стилістику (тяжіння до умовності, параболічність мислення, експериментальність обставин, логізовані характери, які персоніфікують думки автора тощо) і, насамкінець,

особливий характер впливу на читача і глядача (художній доказ ідеї, звернення не так до почуттів, як до розуму, «випрямлення» та інтенсифікація дієвості твору).

Висновки.

Варто розширювати уявлення про філософську проблематику сучасного мистецтва, що активно формує людину нового типу, котра завдяки високому рівні емоційно-естетичної культури могла б гідно протистояти викликам сьогодення. При цьому особлива роль відведена явищу інтелектуалізму в сучасному мистецтві, а введення поняття «інтелектуалізм» у філософсько-мистецький дискурс допоможе розпізнати це явище у взірцях культури в цілому та мистецтва зокрема, обрати філософсько-мистецьку методику інтерпретації, усвідомити зміни у соціальному мисленні людства. Адже інтелектуалізм суб'єкта мистецтва у системі комунікативних зв'язків: автор-митець – реципієнт – реципієнт-дослідник – це не просто ерудиція, а висока культура, яка передбачає обізнаність із найскладнішими соціологічними, морально-етичними, науковими проблемами часу та їх художнє, філософсько-мистецьке осмислення.

Список літератури:

1. Авер'янова Н.М. (2017). Консолідуючий потенціал українського мистецтва: формування духовно-світоглядних засад українства. Актуальні проблеми філософії та соціології. Випуск 17. С. 3–6.

URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/54e3da49-1be6-4a61-80df-7cabac0f6f96/content>

2. Білан Т., Петрів О. (2024). Українське мистецтво початку 20 ст. як чинник формування етнокультурного простору. Fine Art and Culture Studies, 2, 61–67, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-8>

3. Schwab Klaus (2016). The Fourth Industrial Revolution. Електронний ресурс.

Режим доступу: <https://luminariaz.files.wordpress.com/2017/11/the-fourth-industrial-revolution-2016-21.pdf>.

Стаття відправлена: 17.09. 2025 р.

© Білан Т.О.